3.10.2017 VVTDno-2017-613

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lakivaliokunta

lav@eduskunta.fi

HE 104/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle etu- ja sukunimilaiksi ja laiksi rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 ja 9 §:n muuttamisesta

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä ja kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Yleistä

Esityksessä on otettu huomioon useita yhteiskunnan sosiaaliseen rakenteeseen, erilaisiin perhemalleihin sekä monikulttuurisuuteen liittyviä muutoksia. Esitetyt ehdotukset edistävät monelta osin yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa sekä ihmisten identiteetin ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toivoo, että uudistuksessa vahvistetaan tietyiltä osin vielä enemmän henkilön ja perheiden itsemääräämisoikeutta sekä etu- että sukunimiin ja huomioidaan perhemuotojen moninaisuus esitettyä laajemmin. Uudistuksessa on syytä varmistaa eri perhemuotojen yhdenvertainen kohtelu ja lasten perheyhteyden vahvistaminen kaikkiin vanhempiinsa. Joustavuus sekä aikuisten että lasten sukunimen valinnassa huomioi parhaiten erilaiset perhemuodot.

Kotimaisen etunimikäytännön suojeleminen

Hallituksen esityksen mukaan etunimeksi voitaisiin valita ilman erityisiä perusteita myös sellainen nimi, joka ei vastaa kotimaista nimikäytäntöä, jos nimi on vakiintuneesti Suomessa käytössä. Muutoksen seurauksena ehdotetun etunimen vertailukohta laajenee kattamaan kotimaisen nimikäytännön sijaan kaikki Suomessa käytössä olevat etunimet riippumatta siitä, minkä maan nimikulttuurista nimi on lähtöisin. Tämä on kannatettavaa.

Esityksen mukaan Suomessa vakiintumaton etunimi voidaan hyväksyä myös, jos henkilöllä on kansalaisuutensa, perhesuhteidensa tai muun niihin rinnastettavan seikan perusteella yhteys vieraaseen valtioon ja esitetty etunimi vastaa sanotussa valtiossa noudatettua etunimikäytäntöä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan tämä edistää ihmisten

mahdollisuutta ylläpitää kulttuurisia siteitä toiseen maahan ja tukee siten myönteisesti henkilön kulttuurista tai kansallista identiteettiä.

Lapsen etunimi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä, että esityksellä vahvistetaan oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. Lapsen oman nimikulttuurin mukaisesti periytyvä nimi olisi jatkossa mahdollista saada entistä useammin suoraan ilman erillistä hakemusmenettelyä. Myös oman äidinkielen mukaisen etunimen antaminen helpottuisi, koska vertailujoukko, johon ehdotettua etunimeä vertaillaan, laajenee ehdotuksen mukaan kattamaan kotimaisen nimikäytännön lisäksi muutkin Suomessa käytössä olevat etunimet riippumatta siitä, minkä maan nimikulttuurista etunimi on lähtöisin.

Avoparien mahdollisuus ottaa yhteinen sukunimi

Avoparien oikeus yhteiseen sukunimeen ehdotetaan kirjattavaksi lakiin siten, että oikeus laajenisi koskemaan myös sellaisia lapsettomia avopareja, jotka ovat asuneet yhteistaloudessa vähintään viisi vuotta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tätä kannatettavana ja pitää johdonmukaisena sitä, että esityksessä käytetyt avopuolison ja avoliiton määritelmät vastaavat avopuolisoiden yhteistalouden purkamista koskevan lain (26/2011) 3 §:n mukaisia määritelmiä.

Sukunimen valinta ja muuttaminen

On perusteltua poistaa rekisteröidystä parisuhteesta annetussa laissa oleva rajoitus, jonka mukaan rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta nimilain säännöksiä puolison sukunimestä, sekä mahdollistaa puolisoiden sukunimien valinta joustavasti ja yhdenvertaisesti niissä tilanteissa, joissa rekisteröity parisuhde muutetaan avioliitoksi.

Lapsen sukunimi

Säännöksen lähtökohtaisena tarkoituksena on varmistaa syntyneen lapsen nimiyhteys perheeseensä. Esityksessä lapselle mahdolliset sukunimet rajataan lähtökohtaisesti lapsen juridisten vanhempien sukunimiin ja näiden yhdistelmään. Joissain tilanteissa voi olla lapsen edun mukaista, että lapsi saisi sukunimekseen sellaisen henkilön nimen, joka ei ole hänen juridinen vanhempansa. Näitä tilanteita voi olla esimerkiksi kolmen tai useamman tosiasiallisen vanhemman sateenkaariperheessä (nk. apilaperheet). Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä sen varmistamista, että 16 § 6 kohdan mukaista poikkeusmenettelyä voidaan soveltaa kattavasti erilaisiin perhetilanteisiin, joissa lapsen elämään osallistuu useita tosiasiallisia vanhempia tai muita lapselle läheisiä aikuisia.

On kannatettavaa, että alaikäisen lapsen sukunimen määräytymistä uudistetaan siten, että se ottaa paremmin huomioon kansainväliset perhetilanteet. Ehdotuksen mukaan lapsen sukunimeksi voidaan valita vanhemman tai isovanhemman nimestä tai molempien nimistä muodostettu sukunimi tai sukunimiyhdistelmä, jos vanhemmilla on kansalaisuutensa, avioliittoonsa tai muun niihin rinnastettavan seikan perusteella yhteys vieraaseen valtioon.

Hallituksen esityksen mukaisesti säännöksiä on perusteltua ajanmukaistaa siten, että niissä käytetään ilmaisua ”toinen vanhempi” isän sijaan, jotta säännökset kattaisivat myös ne tilanteet, joissa lapsen vanhemmat ovat samaa sukupuolta.

Perheen sisäisen adoption tilanteissa vanhempien on voitava päättää lapsen sukunimestä omalla ilmoituksella.

Muuta

Hallituksen esityksen valmistelun aikana on pohdittu tiettyjä muitakin muutoksia, joiden ottamisesta hallituksen esitykseen on luovuttu yhdenvertaisuussyistä. Tällaisia ovat muun muassa sukunimisuojan purkaminen vain osalta sukunimistä sekä yhdistelmäsukunimen ottamiseen pohditut rajoitukset. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä sitä, että lainvalmistelussa on arvioitu näiden harkinnassa olleiden muutosten vaikutusta ihmisten yhdenvertaisuuteen.

Nimenmuutosta hakevien henkilöiden yhdenmukaisen kohtelun edistämiseksi yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää perusteltuna esitystä, että maistraatin tulisi pyytää nimilautakunnan lausunto tilanteissa, joissa maistraatti esittää nimihakemuksen hylkäämistä. Vastaavasti ehdotus, että seurakunnan on siirrettävä nimi-ilmoitus harkintansa mukaan maistraatille, mikäli haetun nimen lainmukaisuudesta on epäselvyyttä, edistää nimihakemusten yhdenvertaista käsittelyä riippumatta siitä, minkä organisaation piirissä nimenmuutoksesta on ilmoitettu.

Henkilön oikeus ottaa oman uskonnollisen tapansa mukainen etu- ja sukunimi tukee yhdenvertaisuutta ja uskonnonvapautta.

Hallituksen esitykseen sisältyy esitys uuden sähköisen palvelujärjestelmän luomisesta. Sähköiset asiointitavat helpottavat useassa tapauksessa asiointia. Samalla yhdenvertaisuusvaltuutettu haluaa kiinnittää huomiota sähköisten palvelujärjestelmien saavutettavuuteen esimerkiksi tunnistautumisen osalta. Joissakin sähköisissä palvelujärjestelmissä vahvan tunnistautumisen edellyttäminen on johtanut tilanteisiin, joissa palvelun käyttö on tosiasiallisesti evätty esimerkiksi näkövammaiselta henkilöltä, koska vahvan tunnistautumisen tunnuksia ei ole saanut luovuttaa avustajan käyttöön eikä niille ole ollut vaihtoehtoista menettelyä. Lisäksi yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että palvelun saamiseksi tulee olla myös vaihtoehtoinen menettely erityisesti niiden henkilöiden sujuvan palvelemisen mahdollistamiseksi, jotka eivät pysty käyttämään sähköistä palvelujärjestelmää.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiä

Ylitarkastaja Aija Salo